

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יר"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 242

מסכת מנחות צ"ז-ק"ג

בס"ד, י"ז טבת תשס"ד

השבוע בגליון

- ♦ החשיבות המופלגת ברכישת דרכי הלימוד
- ♦ תלמיד חכם אינו רשאי לשכוח את חידושי תורתו!
- ♦ החלפת חפצי מצווה רגע לפני קיום המצווה
- ♦ חפצים נעלבים או מתבזים?
- ♦ ההבדל בין פרה אדומה לנרות חנוכה

- ♦ מצוות ידיעת התורה בימינו
- ♦ הנוהג על כנו איסור שכחת התורה, לאחר העלאת תורה שבעל פה על הכתב

- ♦ היכן יש למקם את חנוכית בית הכנסת
- ♦ טעם הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת
- ♦ בתי כנסת במזרח של ירושלים
- ♦ היש להותיר מרווח בין החנוכיה לבין קיר בית הכנסת
- ♦ אכילת בשר חי

דבר העורך

פתיחים שולחן

זו היתה הפעם הראשונה בחייו שהוא נאלץ לדפוק על דלתו של אחר כדי לבקש עזרה. מספר חודשים של רעב עשו את שלהם. הוא נקש על הדלת, ומיד החזיר את ידו לכיס מעילו.

הוא עמד שם על השטיח של "ברוכים-הבאים", מתחבא בתוך עצמו, עיניו מוסתרות מתחת כובע המזחיה, והקשיב בבושה לרעשים שהתעוררו בתוך הבית בתגובה לנקישותיו החלשות. כמעט תקפה אותו סחרחורת של ביונות, בושות ורחמים עצמיים, עד שהסיק את דעתו קמעה מן הרגע הבא, ונוכח באנשים הטובים שהובילוהו הנה.

הבוקר הוא התעורר רעב מתמיד. יומיים תמימים לא הכניס מאכל מוצק לפיו. במכולת השכונתית הוא לא החזיק להציג את עצמו כבר שנה תמימה, ובמר ייאוש הוא פנה לשוטט ברחובות העיר. עיניו העצובות ועצמות לחייו הבלולות הסגירו את מצוקתו, ויהודי בעל לב רחב קרב אליו ולחש באוזנו, כי ברחוב פלוגי אלמוני, מספר 7 קומה 2 מתגורר אדם מיוחד במינו, ממש "כלבא שבועי". אין לך מה להתבייש, הפציר בו ההלך, הוא כל כך שמח לתת לאחרים, זה נעמו, אני יכול אפילו להרהיב עוז ולומר לך, שתגרום לו צער רב, אם יודע לו שיהודי רעב נמנע לאכול ממאכליו.

הוא לא ידע כיצד, אבל בשעת הצהרים הוא מצא את עצמו מול ביתו של היהודי מכניס האורחים הנדיב. קומה שניה, הוא זכר. קיבתו הריקה התכווצה כגוש ברזל והכבידה עליו, בקושי רב הצליח לעלות את המדרגות. אנשים חלפו ועברו במדרגות, והוא הרגיש כיצד שערותיו הולכות ומלבינות קצוות אחר קצוות. נורא ואיום.

הרהוריו נקטעו באחת. עין גדולה בחנה אותו דרך העיניים שבמרכז הדלת, והוא השתדל לשוות לעצמו ארשת פנים רצינית ומהוגנת. כעבור מספר שניות הדלת נפתחה. מתחת לכובע המזחיה שלו, הוא הבחין בגרבי כותנה נתונות בפוזמקאות ויוקרתיות השוקעות בתוך שטיח רך חמים ונעים.

שקט. הפוזמקאות החלו לנוע בחוסר סבלנות, והדלת החלה לסוב על ציריה המשומנים כדי לשמש כחייץ מגן בין בעל הבית לאורח הבלתי קרוא.

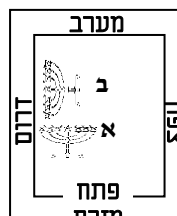
שקט. הוא לא היה מסוגל לדבר. כמעט נסגרה הדלת, והוא הצליח לפלוט בהיסוס: "אדוני, האם מקבלים כאן אורחות?" - "כן בוודאי. יש רק לבצע מספר עבודות

דף צח/ב מזרח ומערב היו מונחים

היכן יש למקם את חנוכית בית הכנסת

מנהג ישראל, שיסודו בתקופת הראשונים, להדליק את נרות חנוכה גם בבית הכנסת ("שולחן ערוך" או"ח סי' תרע"א סעי' ז'), זאת, מלבד הנרות שמצווה על כל איש להדליק בביתו. בנוגע למיקומה המדויק של החנוכיה בבית הכנסת, קיימים מספר נידונים מעניינים, והפוסקים ביקשו לקבוע את הכרעתם על פי סוגייתנו העוסקת באופן מיקום מנורת הזהב בבית המקדש.

מנורת בית המקדש: מנורת בית המקדש הוצבה בדרום ההיכל. מאחר שפתח ההיכל היה בצד מזרח, הרי שהמנורה היתה לשמאלו של הנכנס. הכל מסכימים כי המנורה הוצבה בצד דרום, אלא שלדעת רבי אלעזר בן רבי שמעון הניחו את המנורה באופן שהקנה הראשון היה קרוב לצד דרום והקנה האחרון היה קרוב לצד צפון - אפשרות א' באיור, ואילו רבי סובר שקני המנורה היו מסודרים מצד מזרח לצד מערב במקביל לקיר הדרומי של ההיכל - אפשרות ב' באיור.

להלכה, כתב בעל "תרומת הדשן" (סי' ק"ד) והביאו ה"בית יוסף" (או"ח סי' תרע"א אות ז') ד"ה ומצווה להניחה, כי מאחר שהלכה כרבי מחבריו (עירובין מ"ב), עלינו לקבוע כדעת רבי, שקני המנורה היו מסודרים לאורך הקיר הדרומי של ההיכל, וכן כתב רש"י (במדבר ח"ב). ברם, הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ג הל' י"ב) והסמ"ג (עש"י קס"ג) כתבו להלכה כדעת רבי אלעזר בן רבי שמעון, ומפרשי הרמב"ם דנו בדבר. כדי לדעת אם יש לקשר בין מיקומה של מנורת המקדש לחנוכית בית הכנסת, שומה עלינו לבדוק מה טעם נהגו להדליק חנוכיה בבית הכנסת.

טעם הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת: ה"בית יוסף" (שם) כותב, כי הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת נועדה עבור האורחים שאין באפשרותם לקיים את המצווה, כפי שתקנו לקדש בליל שבת בבית הכנסת בעבור האורחים ("שולחן ערוך" או"ח סי' רס"ט). ה"כל בו" (סי' מ"ד) כתב טעם נוסף, כי ההדלקה בבית הכנסת נועדה לפרסם את הנס בפי כל ולסדר את הברכות בפיות הקהל. ואילו הריב"ש (שו"ת סי' קי"א) כתב, כי מנהג ותיקין זה הוא משום פירסומא ניסא, מאחר שלא היתה אפשרות לקיים את המצווה כתקנה, בפתח הבית, משום חשש מן הערלים שהתנכלו להם. **טעם נוסף כתב ה"כל בו", כי בית הכנסת הוא 'מקדש מעט', והדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת, היא מעין זכר למקדש.**

להלכה, כתב הטור (או"ח סי' תרע"א) בשם הסמ"ק (סי' ר"פ), וכן ה"שולחן ערוך", כי יש למקם את החנוכיה בצד דרום של בית הכנסת, כשם שהיה במקדש. עם זאת, אנו מוצאים כי קהילות מסוימות נהגו להדליק את החנוכיה בצפון בית הכנסת ("דרכי משה" שם), ויש להבין מה ראו על ככה.

העדפת צד שמאל על פני צד דרום: הגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל (שו"ת "בצל החכמה" ח"ב סי' נ) מבאר באופן נאה את השינוי שרבי אותן קהילות ראו לנכון לכוון במיקום המנורה. שהנה, במערבה של ארץ ישראל, ארון הקודש ממוקם במזרח בית הכנסת ופתח בית הכנסת הוא בצד מערב. נמצא, שלעולם אין אפשרות למקם את החנוכיה באופן זהה למיקום המנורה בבית המקדש. שכן, בבית המקדש המנורה עמדה בצד דרום והיתה לשמאלו של הנכנס, ואילו בבית הכנסת, אם ממוקמת בצד דרום, היא

לעילוי נשמת

מרת **זיסל אוסלקה** ע"ה
ב"ר פנחס יוסף הלוי ז"ל
נלב"ע י"ח טבת תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י חתנה ובתה ידידנו
הר"ר **שלמה לוי** הי"ד
והוג' מרת **עדינה** תחי' ובי"ב - תל אביב

לעילוי נשמת

הר"ר **אליעזר צבי אדל** ז"ל
ב"ר אברהם יצחק ז"ל
נלב"ע י"ח טבת תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י זוגי מרת **רחל** לאה
אדל תחי' - פ"ת והילדים שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שרה בילה דייטש** ע"ה
ב"ר דב מאיר ז"ל
נלב"ע י"ז טבת תשמ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

בימינו של הנכנס. מעתה, היו קהילות שהעדיפו למקם את המנורה בצד שמאל של הכניסה לבית הכנסת, אף על פי שצד זה הוא צפון.

בתי כנסת במזרח של ירושלים: לאור האמור, מוסיף בעל "בצל החכמה", כי בתי כנסת הבנויים במזרח של ירושלים, אינם רשאים להניח את המנורה בצד צפון לכל הדעות, שהרי צדדיו של בית כנסת זה זהים לחלוטין לצדדי המקדש - הפתח במזרח וצד דרום הוא בצד שמאל של הנכנס. [עיי"ש עוד שדן לגבי בתי כנסת שארון הקודש שלהם בצד צפון או בצד דרום]. להלכה נקטו הפוסקים (י"שולחן ערוך" שם), כי בכל בתי הכנסות שבעולם, יש להניח את החנוכיה בכותל דרום.

היש להותיר מרווח בין החנוכיה לבין קיר בית הכנסת: נידון נוסף, מעניין לא פחות, אנו מוצאים לגבי המרווח שיש להותיר בין המנורה לבין קיר בית הכנסת.

עדותו של ה"חתם סופר": ה"חתם סופר" צ"ל (שו"ת או"ח ח"א סי' קפ"ו) כותב: "בכל קהלות גדולות שעברתי, שהיה יסודותם בהררי קודש על ידי גאוני קדמאי, ראיתי שהמנורה עומדת בדרום בית הכנסת והמדליק עומד אחוריו לדרום ופניו לצפון ומתחיל מימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש". לדעתו, אסור לוותר בשום אופן, על כך שהנר הסמוך לארון הקודש יודלק ראשונה. והנה, מאחר שהמדליק מתחיל בנר הימני, נמצא, שאם יעמוד כשפניו לדרום, הוא ידליק תחילה את הנר הסמוך לפתח בית הכנסת. לפיכך, עליו לעמוד בין הקיר הדרומי לבין החנוכיה, ואזי, צד ימינו הוא הצד הסמוך לארון הקודש. על הקפדה זו, להדליק תחילה את הנר הסמוך לארון הקודש, למד ה"חתם סופר" מבית המקדש שבו הדליקו תחילה את הנר הסמוך לארון הברית (עיי' "משנה ברורה" סי' תרע"א ס"ק מ"ג, שהביא את דברי החת"ס ללא חולק).

ברם, מדברי ה"בית יוסף" (שם) שכתב, כי יש לקבוע את החנוכיה בכותל, למדו האחרונים, כי לדעתו, מדליק הנרות אינו עומד בין הכותל לבין המנורה, ואכן הוא מדליק תחילה את הנר הימני, הסמוך לפתח, למרות שאינו סמוך לארון הקודש (שו"ת "דברי ישראל" סי' ר"א, ושו"ת "בצל החכמה" שם. וראה מאסף "תל תלפיות" שנת תרצ"א, חוברת ל"ח מכתב ז', שם האריך הגר"ש יונגרייז להוכיח שגם בבית המקדש היתה המנורה צמודה לכותל ההיכל, ושלא כדברי ה"חתם סופר", והובאו דבריו ב"ליקוטי הערות" שעל שו"ת חתם סופר). בעל "בצל החכמה" כותב, כי יתכן שדברי ה"חתם סופר" נסובים על בתי כנסיות שבהם החנוכיה קרובה לארון הקודש, או אז יש להקפיד להדליק את הנר הסמוך אליו. אולם, אם המנורה אינה קרובה אליו, אין צורך להקפיד על כך (ועיי' בשו"ת "שבט סופר" סי' כ"ד).

מנחות דף צט/ב והבבליים אוכלים אותו כשהוא חי

אכילת בשר חי

"אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן" (פסחים כד/ב). הגאון רבי אלחנן וסרמן צ"ל הי"ד מדגיש את הדברים ומפרט ("קובץ שיעורים" פסחים אות צ"ו): "זה כלל גדול, כי כל דיני התורה לא נאמרו רק בכדרכן ולא שלא כדרכן [מלבד המקומות שבהם יש דרשה מיוחדת להוציא מכלל זה], ומשום הכי האוכל שלא כדרך אכילה פטור, וכן באכילה של מצווה, אם אכל שלא כדרך אכילה לא קיים המצווה". זאת, לאור שיטתו של בעל ה"משנה למלך" (הלי יסודי התורה פ"ה הל' ח'), כי כפי שעבירה שנעשתה שלא כדרכה אין חייבים עליה, כך אין יוצאים ידי חובת מצווה אם היא נעשית שלא כדרך.

סוגייתנו מעוררת דיון בכלל זה. בגמרתנו מסופר, כי ביום הכיפורים שחל בערב שבת הבבליים היו אוכלים בליל שבת את בשר שעיר החטאת החיצונה של יום הכיפורים כשהוא חי, לא מבושל, מאחר שלא היה ניתן לבשלו בשבת. לכאורה, מאחר שאכילת בשר חי נחשבת כאכילה שלא כדרכה, כיצד הם קיימו באופן זה את מצוות אכילת בשר הקדשים.

בעל ה"תפארת ישראל" (משניות, בועז ג') מחדש, כי מאחר שהבבליים היו רגילים לאכול כן, כלפיהם אכילה זו נחשבת כאכילה רגילה.

בעל ה"תפארת ישראל" סבר, כי אכילת בשר חי משונה היא, ולפיכך הוא נזקק לתירוץ זה. ברם, אחרונים רבים סבורים, כי אכילת בשר חי אינה משונה כל עיקר! וממילא, אין לתהות כיצד הבבליים קיימו את מצוות אכילת בשר הקדשים (עיי' "מנחת חינוך" מצווה ז' שהוכיח כן מסוגייתנו, ועיי' "ביאור הלכה" סי' תרנ"ב סעי' ו').

ואילו בעל ה"בית הלוי" צ"ל (ח"ג סי' נ"א אות ד') טוען, אכן כן, מצוות אכילה אינה יכולה להתקיים על ידי אכילת בשר חי, משום שזו אכילה שלא כדרכה, ברם, מצוות אכילת קדשים שונה משאר מצוות האכילה שבתורה. את שיטתו פרסנו בעבר בהרחבה (במאמר "מצוות אכילת קדשים כיצד?" גליון מס' 225), ונחזור עליה בקצרה. לדעתו, כל מצוות האכילה, עיקרן, שהאדם המצווה במצווה יאכל את אשר הורוהו. אולם, במצוות אכילת קדשים התורה הטילה על בעל הקרבן לדאוג לכך שבשר הקרבן יאכל עד תום הזמן שנקצב לאכילתו. מעתה, בין אם אכלוהו מבושל ובין אם אכלוהו חי, המטרה, שהיא אכילת הבשר, התקיימה.

הרש"ש מעיר, כי מדברי בעלי התוספות בסוגייתנו עולה, כי הבבליים לא התיימרו כלל לקיים את מצוות אכילת קדשים, כל כוונתם היתה להמנע מאיסור "נותרי" הנוצר כאשר בשר קרבן נותר לאחר הזמן הקצוב לאכילתו. לפיכך, הם אכלוהו חי, ובלבד שלא יעברו על האיסור. ממילא, אין כל מקום לשאלה, כיצד הם קיימו את מצוות אכילת בשר הקרבן על ידי אכילתו בדרך משונה (ועיי' "אבי עזרי" הלי מעשה הקרבנות פ"ה הל' א' אות ג' מה שכתב לחלק בין שיעור אכילה ששמו אכילה, לבין שלא כדרך, שאין כאן צורת אכילה כלל). האם ניתן ללמוד מכאן, כי לדעת בעלי התוספות, אכילת בשר חי נחשבת כאכילה שלא כדרכה? יש הסבורים כי אין כל הוכחה. שכן, דין מיוחד נאמר בקדשים שיש לאכול את

תחזוקה לפני שמגיעים למנה העיקרית. תכנס בבקשה", החווה בידו בתנועה אצילית.

מיועני הרים מעט את מבטו, אך הוא לא הספיק לראות את החיך הקליל שריחף על פני בעל הבית. - **"מכשיר"** שואב האבק נמצא בארון השרות, מברשת לניקוי הספות נמצא ב...".

שעות ארוכות ומתישות חלפו עליו בעבודות בית. מידי פעם הוא הרווה את צמאונו במי ברז, אך הארוחה המבוטחת בוששה לבא. כה תבייש, שלא שאל מאומה. מה שיהיה, יהיה. **בשעות** אחר הצהריים המאוחרות הוא הביט באווה על הבית המצומצם, נקש חלושת על דלת חדרו של בעל הבית שפרש למנוחת צהרים קלה, ובלא אומר פרש את זרועותיו לכל עבר כאומר, הנה, ביצתי את חלקי, הבה לי את המגיע לי!

- **"עבודה"** יפה מאד. באמת יפה. אין מה לדבר. כעת, כמובן, מה שמגיע מגיע".

הוא עצם את עינו הלאות, ונתן דרוך למחשבותיו. זמן רב כל כך הרגיל את עצמו לעצור בכח מחשבות מענגות על מאכלים טעימים לחך - הייסורים שבאו בעקבותיהם היו מרים וקשים. הפעם, כך הרגיש, יש שגר לפעולתו, והוא עומד להגיע בצורה הטובה ביותר שיכול היה לקוות לה. **הוא** יתחיל מהמנה האחרונה. לפתן ממוקט היה הדבר האהוב עליו ביותר, והוא גם ידע כי הפתן פותח את התאבון. זה עוד חסר לו, שקיבתו תתמלא ולא יעלה בידו לאכול את כל האוכל שיוגש לו. חלילה. הוא לא ישאיר כאן אפילו פירור. חמתו עלתה בו. בוודאי, עבודה קשה כל כך, ניקוי ויולנות, צחצוח כלי כסף, פירור, אפילו לא חצי פירור ישאר על השולחן. הוא עוד הספיק להסס אם העוף יהיה צלוי או מבושל, כאשר לפתע שם לב, כי בניגוד למצופה, נחיריו הרגישים אינם חשים בניחוה של מאכלים. הוא נשם עמוקות, המתין מעט, ומלבד ריחם החומרי הניקוי השנוי בפירור בעמל בכל פינות הבית, לא עלה באפו מאומה.

הוא פתח את עינו בחשש, והבחין בבעל הבית העומד מולו בידים שלובות וממתין. "אני מבין ששקעת במחשבות, אפשר להמשיך את שיחתנו?" - **"כמובן"**, כמובן.

- **"יובן"**, כפי שאמרת לי, עבודה יפה מאד. באמת יפה. אין מה לדבר. כעת, כמובן, מה שמגיע מגיע", ותוך כדי כך לפת את זרועו המותשת של העובד המסור, הובילו לעבר פתח היציאה, פתח את דלת העץ המפוארת והעביר על הדלת שממול, "שם מחלקים את האוכל. בתאבון".

הוא הודה לו מקרב לב, ובצעדים מאוששים פסע לעבר דירת האוכל. הפעם הוא יקבל את שלו בזכות ולא בחסד.

הדלת היתה פתוחה. דלת פשוטה ומזמינה, בלי שטיח כניסה, ללא גיגונים, פשוט להכנס. הוא כנס. קולות דיבור הגיעו לאוזניו, הוא הלך בעקבותיהם וגילה כעשרה אנשים יושבים סביב שולחנות נאים וסועדים את ליבם.

"שם בבקשה", פנה אליו מאן דהוא, ככל הנראה בעל הבית, "יתוך מספר דקות תקבל את מנתך".

הוא התיישב במקום פנוי, וסקר במבטו את כל הנוכחים, תוך כדי ניסיון לנחש איזו עבודה ביצע כל אחד מהם עד שזכה להתיישב ליד השולחן. היתה לו הרגשה נעימה. אחרות העמלים, הנה, עוד אנשים עבדו כל כך קשה כדי לקבל ארוחת צהרים. הוא חש את עצמו כחלק מגוש מקובצה, וזה עשה לו טוב.

הוא שלח מבט אל האדם שישב מולו וסעד את לבו בריצנות, ושיגר לעברו משפט סתמי:

- **"בימי חיי לא הפעלתי שואב אבק"**.

הלה אטלה את הרים את ראשו מצלחת המרק.

- **"אתה שומע"**, אף פעם גם לא צחצחתי כלי כסף". **הסועד** הרים את ראשו ושני סימני שאלה ריצדו בעינו. משהגיע למסקנה כי היושב מולו אינו מעוררר בנפשו, הגיב:

- **"על איזה שואב אבק אתה מדבר?"**

- **"כאן"**, בעבודה של האוכל. נאלצתי לנקות בית שלם כדי להכנס לכאן. שואב אבק, חומרי ניקוי..."

הסועד החל לפקפק במסקנתו, והרהר לעצמו בעצבות, כי גם אנשים שפויים משתגעים כשהם מוכחים לאוכל.

אך הלה לא הרפה. "אתה לא יודע על מה אני מדבר? חצי יום עבדתי קשה כדי להגיע לכאן, שואב אבק, חומרי ניקוי..."

הסועד קם ממקומו, התיישב ליד מידועניו, שם את ידו על כתפו וביקש ממנו, "תעשה לי טובה, תתחיל לספר מהתחלה. לא הבנתי כלום".

במשך שעותיים תמימות הוא לא היה מסוגל להכניס מאומה לפיו. התברר לו, כי הוא דפק על

הדלת הלא נכונה. לו רק היה נכנס ישר לבית זה, היה זוכה לאכול מיד. איתרע מזלו, והוא דפק על הדלת הלא נכונה, אצל השכן הנוכל...

משל זה נוהג הגאון ר' חיים ברוך בנצאל שליט"א לספר, כדי להמחיש, כי בסופו של דבר, הכל אוכלים מיזו של חקב"ה, המאמצים והטרחות אינם משנים את התוצאה! "הזן את העולם כולו". **הדברים** הלא גלויים לעין. ניתן לראות אנשים המתאמצים לפרנסתם מעל ומעבר, והתוצאות, נו... ואילו אחרים משיגים כפליים ברבע מאמץ. "הוא נותן לחם".

אם יש בסיפור זה כדי לזרז עוד יהודי אל שיעור הדף היומי, עוד יהודי אשר יפנה שעה קלה מסדר יומו העמוס כדי לקבוע עיתים לתורה - דיינו. **על** אחת כמה וכמה, שרבות אלפי ישראל, קובעי עיתים לתורה בכל יום, נוהגים כך לאורך חייהם, ומפנים מזמנם היקר כדי לעסוק בתורת הנצח, מתוך אמונה, הבנה וידיעה ברורה, כי "זמנם" הוא "זמנו", "כספם" הוא "כספו", ו"הצלחתם" היא "הצלחתו". ברוך ה'.

העמנו"ן לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה העורך
דף צ"ח והשולחן תתן על צלע צפון

פנינים

המקובל של התורה בברך הדין. נמצא שהמורה ממוקמת לשמאלו של הנכנס, בניגוד למצופה, כי המורה המסמלת את התורה והחכמה תמוקם בצד ימין, החשוב יותר! **בעל** המוסר עומדים על כך ואומרים: אכן, נכון הדבר. הנכנס מהפתח, מבחוץ, מהרחוב, רואה את המורה לשמאלו. אולם מי שבא מכיוון קודש הקדשים, פוגש את המורה מימין...

דף צ"ט/ב כל המשכח דבר אחד מתלמודו **"חס והס מלהזכיר"** האיסור החמור של שכחת הנלמד, התמיה את המהרי"י עמדין (בהגהותיו לבי"מ פה"א) על הנאמר בגמרא (בי"מ שם) כי רב זירא, כאשר עלה לארץ ישראל, התענה מאה תעניות על מנת שישכח את תלמוד בני בבל. **"נוראה"** הוא כותב "שלא התענה אלא על שכחת סדר לימוד הבבלי ופלאולי המשא ומתן... אבל חלילה לחשוב שהיה מתכוין לשכח מתלמודו מכל עיקר, חס והס מלהזכיר, כי השוכח דבר אחד ממשנתו במזיד מתחייב בנפשו... רחמנא ליצול מדעתא שבשתא..."

דף צ"ט/ב כל המשכח דבר אחד מתלמודו **להתפלל על המהרי"ט...** בחידושו למסכת קידושין (כז) כותב המהרי"ט: "ובהאי שמעתא דידבורי' היו לי דברים ושכחתי..."

מה צורך ראה לכתוב זאת? **הגרי"ש** אלישיב שליט"א, שנשאל על כך על ידי חתנו הגרי"י זילברשטיין שליט"א, השיב בפשטות: חפץ חפץ המהרי"ט כי הלומדים יתפללו עליו שיחזרו ויזכרו את חידושייו אלו... [נסמך להנהגה זו בשבת (ס"א) שאילן המשיך פירות, צובעים אותו בצבע אדום על מנת שהרואים יבקשו עליו רחמים].

דף צ"ט/ב אלא מה אני מקיים לפני תמיד **תמיד - מהו?**

במשא ומתן הלכתי בין הפוסקים אודות הכנסת כלבו של עיור לבית כנסת, כתב הגרי"מ פיינשטיין זצ"ל, כי יש קצת ראייה להתיר מדברי רש"י בברכות (ס"ב) שכתב, שלאב"י היה שהיה הולך עמו יתמיד - והרי ודאי שהיה נמצא רוב זמנו בבית הכנסת ובבית המדרש...! (שו"ת "אגרות משה" או"ח סי' מ"ה).

אולם "החלקת יעקב" (ח"ג סי' פ"ז) מפנה את תשומת לבו לדברי רש"י בפרשת תצוה (כ"ט/ב), המפרש "יתמיד" - בדומה לאמור כאן בסוגיה - מדי יום, ולא דוקא כל רגע. לאור זאת יש לפרש כן גם כלפי שו"ת אבי...

דף צ"ט/ב כגון אני שלמדתי כל התורה כולה **נעשה ונשמע** גמרתנו מספרת: "שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל. כגון אני שלמדתי

בשרם "למשחה" - לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים. לפיכך כתבו בעלי התוספות, כי הבבליים לא קיימו את מצוות אכילת הקדשים, שהרי דין מיוחד נאמר בהם, לאוכלם כדרך המלכים [תירוץ זה הוא חידוש גדול לדינא, ובפשטות, מצוות אכילת קדשים מתקיימת גם בלא "למשחה"] (עיי' חזון יחזקאל מנחות עמוד כ', שו"ת "כתב סופר" או"ח סי' י"ח, צ"ו, וב"משמר הלוי" זבחים סי' קכ"ד, קכ"ז).

מנחות דף צ"ט/ב כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו

מצוות ידיעת התורה - האם בימינו השוכח את תלמודו עובר איסור?

"ואמר ריש לקיש, כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו, שנאמר, השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים", ויש אומרים בגמרתנו שהמשכח דבר מתלמודו עובר על שלשה לאווין! מלבד האמור בגמרתנו, נאמר עוד בגמרא (יומא לח/ב) כי המשכח מתלמודו ממיט על עצמו רעות, ואף במשנה (אבות פרק ג' משנה ח') שנינו: "כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו...". במאמר הבא נברר, אלו חלקים מן התורה יש לזכור בכל עת, האם בימינו מצווה זו תקיפה, והאם חובה על תלמיד חכם לזכור את חידושי התורה שהתחדשו לו.

הנותר על כנו האיסור, לאחר העלאת תורה שבעל פה על הכתב: בהגדרת איסור חמור זה של שכחת התורה ובתקפותו, נחלקו גאוני ישראל. בעל "שולחן ערוך הרב" (הל' תלמוד תורה פ"ב הל' ד') נוקט, כי דין זה נוהג למעשה גם בימינו, וכל שבידו לחזור על תלמודו ולזכרו ואינו עושה כן, עובר על איסור זה. ואילו הגאון רבי חיים מוואלאז'ין זצ"ל ("כתר ראש" אות ס"ז) חולק וסובר, כי האיסור לשכוח את התורה מתייחס לתקופה שבה התורה נלמדה בעל פה ולא מתוך הכתובים, אך לאחר שהתורה שבעל פה הועתקה אל הכתב, נמוג האיסור.

מצוות התורה אינן משתנות: כמובן שיש להבין היטב את דבריו, שהרי איש אינו מעלה בדעתו שהתורה תשתנה מדור לדור, כפי שכתב השו"ע הרב מנהמת לבו: "שמצוות התורה לא תשתנה בשינוי הדורות ולא יחליף דתו לעולמים".

איסור שכחת התורה, לבל תפסק השושלת: הגרי"י מבריסק זצ"ל (עה"ת פרשת ואתחנן) מבאר, כי הגר"ח מוואלאז'ין סובר, שאיסור שכחת התורה אינו מתייחס למצוות תלמוד תורה הפרטית של כל אדם, אלא לחובה המוטלת על כל אחד ואחד לדאוג לבל תשתכח התורה שבעל פה מן הדורות הבאים. כלומר, ברור לכל, כי מצוות תלמוד תורה צריכה להעשות באופן שהלומד יידע ויזכור את אשר הוא לומד (רמב"ם הל' תלמוד תורה פ"א הל' י"ב), ברם, איסור שכחת התורה מצווה על בני ישראל, לבל יגיעו למצב שבו הם ישכחו את הדברים שעליהם להעביר לבניהם אחריהם, לבל תשתכח תורה מישראל, חלילה. מעתה, לאחר שהתלמוד נחתם ונפסקה קבלת התורה שבעל פה איש מפי איש, אין כיום בנמצא אדם שעל ידי שכחת תלמודו הוא עלול לגרום להפסקת השושלת של מסירת התורה מדור לדור. ואילו הגר"י הבין, כי איסור שכחת התורה מתייחס לדברי התורה שהיהודי למד, ולפיכך, העלאת תורה שבעל פה על הכתב, אין בה כדי להזיח איסור זה ממקומו. לדעת הגר"י, ראוי לכל יהודי לעמוד על כך זכורנו ועל פי זה לשלב חזרות בסדר לימודו - ראה בספרו את פירוט צורת הלימוד לפי שיטתו, ואת סדר העדיפויות שיש להציב בלימוד.

איסור שכחת התורה, כדי למנוע את שיבוש ההלכות: הגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל, ראש ישיבת חברון, כתב קונטרס ארוך בנידון (נדפס ב"אחר האסף"), והוא מגדיר את איסור שכחת התורה באופן אחר, תוך שהוא תומך את יסודותיו בדברי הראשונים. לדבריו, איסור שכחת התורה אינו נובע ממצוות לימוד התורה, אלא מן החשש ששכחת התורה תגרום לעיוות ההלכה ולשיבוש, עד כדי סטיה מקיום המצוות באופן הראוי. שהנה, תפקיד הלימוד הוא להביא לידי מעשה, ואם התלמוד יישכח, בלתי אפשרי להביא לידי מעשה את ההלכות המצויות בו ואת הדינים הכלולים בו.

החשיבות המופלגת ברכישת דרכי הלימוד: להסברו זה הוא מצרף מסקנה חשובה ביותר. אדם המסוגל ללמוד את כל התלמוד על כל הלכותיו ולא לאבד מהן אפילו אחת, מה טוב. ברם, כל עוד אדם לא הגיע לדרגה זו, בל יעסוק במסכת אחת בלבד וישנן אותה עד שיידע את כל הלכותיה, אלא תחילה עליו לרכוש לעצמו את דרכי הלימוד, את אופן החשיבה התלמודית, את צביון שורשי ההלכות ויסודות הדינים. וכל כך למה? שכן, אדם שישנן מסכת אחת על בוריה, אכן יידע את הטמון בה, אך לגבי שאר חלקי התורה וההלכותיה, הרי הוא בור ועם הארץ. ואילו רעהו אשר רכש את יסודות התלמוד, יידע היכן לשאול, הוא מזהה באלו מקרים יש להזהר, ובכוחו ללמוד את הנושא הנדרש לו כדרכו של תלמיד חכם ומורה הוראה. ואף כאשר לא יגיע להכרעה בשאלה, הוא יודע להעמיד שאלת חכם בפני הגדולים ממנו באופן הראוי ולקבל תשובה מדויקת.

תלמיד חכם אינו רשאי לשכוח את חידושי תורתו!: נסיים בחידוש מעניין מאד מבית מדרשו של הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין זצ"ל, הכותב ("הרחב דבר" דברים ד/ט), כי את איסור שכחת התורה אין למדים מגמרתנו, כי אם מן הגמרא ביומא (שם) האומרת: "ואמר רבי אלעזר, כל המשכח דבר מתלמודו גורם גלות לבניו, שנאמר ותשכח תורת אלקיך אשכח בניך גם אני". מגמרא זו אנו למדים, שמוטל איסור על היהודי לשכוח את **תורת האלוקים**. ואילו גמרתנו מחדשת איסור אחר: "כל המשכח דבר אחד מתלמודו" - תלמיד חכם אינו רשאי לשכוח גם את חידושי התורה שהתחדשו לו במהלך לימודו: "אזהרה על תלמידי חכמים העוסקים בחוקים ומשפטים שלא ישכחו מה שהעלו משנה שלהם מתוך העיון. וזהו לשון **מתלמודו**, היינו מה שלמד והוכיח בשכלו".

מנחות דף קא/ב שאם מצא אחרת נאה

החלפת חפצי מצווה רגע לפני קיום המצווה

בשבועות האחרונים נוכחנו, כי מסוגיות רבות ניתן ללמוד הלכות לגבי מצוות הדלקת הנרות בחנוכה. השבוע נסיים את מערכת המאמרים העוסקים בחנוכה, במחלוקת חריפה בין שניים מגדולי הפוסקים, אשר נחלקו לגבי מצוות הדלקת נרות חנוכה, תוך שהם מתנצחים ביניהם אם ניתן להוכיח את הדברים מהלכות... פרה אדומה.

לפני מספר שבועות עסקנו בשאלה, אם אדם שקיים מצווה, כגון נטילת ארבעת המינים, ולאחר מכן מצא אתרוג נאה מאתרוגו, ישוב ויקיים את המצווה באתרוג המהודר, או שמא לאחר שקיים את מצוותו, שוב אינו יכול לחזור ולקיימה, אף שזאת באפשרותו להדר בה יותר (גליון מס' 237).

נטל לידי אתרוג ולפתע הובא אליו אתרוג מהודר יותר: השבוע נדון בשאלה דומה, אך שונה לחלוטין. אדם נטל לידי את ארבעת המינים, וטרם שבירך עליהם כדי לקיים בהם את המצווה, התקרב אליו חברו ובידו אתרוג נאה ומהודר שזכוהו לא נראה. הייטוש מיוחדענו את אתרוגו וייחפז לנטל את אתרוגו המהודר של חברו? לכאורה, אין כל עילה למנוע ממנו לעשות כן, ולא זו בלבד, אלא שאף מצווה עליו לנהוג כך, שהרי מצווה על האדם להדר במצוות. ברם, מתברר, כי בעל ה"שבות יעקב" ובעל ה"חכם צבי" נחלקו בדבר, כמו גם לגבי אדם שהכין נרות משעווה והציבם בחנוכייתו כדי לקיים בהם את מצוות הדלקת נרות חנוכה, ולאחר מכן עלה בידו להשיג שמן זית. האם יחליף את נרות השעווה בשמן הזית, או יותיר את נרות השעווה ויקיים בהם את המצווה.

חפצים נעלבים או מתבזים? בעל ה"שבות יעקב" נקט, כי אין חובה להחליף חפץ של מצווה שכבר יועד לקיום המצווה, משום שעל ידי כך ייגרם בזיון למצווה, ואילו ה"חכם צבי" חלק עליו, שחובה להחליף את החפץ במהודר יותר. טרם נפנה לבאר כיצד הם הוכיחו את טענותיהם מסוגייתנו, יש להתבונן בצדדי המחלוקת. כל קורא בודאי שואל את עצמו, כיצד אפשר להבין שהאתרוג שהזונח ונרות השעווה שננטשו - התבזו ונעלבו, הרי הדבר אינו עולה על הדעת, ויש לברר, מהו ציר המחלוקת. ובכן, כל אחד מבין, שעליו להמנע מהתנהגות שיש בה משום זלזול במצוות התורה. מעתה, כאשר אדם מייחד חפץ מסוים למצווה, ואף מתחיל במעשה המצווה, ולפתע הוא זונח את החפץ ואינו משתמש בו, הוא למעשה מזלזל במצווה משום שאם היה מחשיב את המצווה שבה הוא עוסק, לא היה נוטש את החפצים שהחלו לשמש אותו למצווה זו. מנקודה זו ואילך יש להסתפק, אם יש להמנע מאי שימוש בחפץ שהוקצה למצווה, כדי להמנע מבזיון המצווה, או שמא, מאחר שעזיבת החפץ שהוקצה למצווה אינה אלא כדי להדר במצווה זו, אין להתייחס למעשה זה כאל זלזול במצווה. משהבנו את צדדי הספק, נפנה אל המחלוקת עצמה.

בעל ה"שבות יעקב" (שו"ת סי' ל"ז) פסק, כי ניתן להדליק את נרות השעווה שהוכנו למצווה כדי שלא לבזותם [ראה שם הוכחותיו]. בן דורו, ה"חכם צבי" (שו"ת סי' מ"ה), נשאל מהי תגובתו לפסק ההלכה המחודש, והוא ערך תשובה מפורטת בה דחה את ראיותיו של ה"שבות יעקב" אחת לאחת, ואף הציג בפניו קושיה חמורה מן המובא בסוגייתנו. גמרתנו מבארת, כי לדעת רבי שמעון אם שחטו פרה אדומה ולאחר מכן נמצאה פרה נאה הימנה לקיום המצווה, פודים את הפרה האדומה שנשחטה ומקיימים את המצווה בפרה הנאה. הרי לנו, כי אף לאחר שחטת הפרה, שכבר החלו לקיים בה את גוף המצווה, אם נמצאה יפה הימנה, מחליפים אותה באחרת.

ההבדל בין פרה אדומה לנרות חנוכה: יהודי שרכש את הספר "שבות יעקב" הריץ את ההערה החמורה אל מחבר הספר, ובכרך הבא של ספרו (ח"ב סי' ל"ז) השיב בעל ה"שבות יעקב", כי דין זה לא נעלם מעיניו, אך למסקנת הגמרא (שבועות י"א/ב), פדיית הפרה האדומה מתאפשרת באמצעות תנאי מיוחד שנעשה בעת הקדשתה - "לב בית דין מתנה עליהן" - שאם יוחלט להחליפנה באחרת, יתברר כי מעולם לא נתקדשה למצוותה. מעתה, אין כל הוכחה מהגמרא שמותר לבזות חפץ שהוקצה למצוותו, שכן, המקרה של פרה אדומה הוא שונה משאר המקרים בכך, שמראש הותנה כי לא יוקצה למצווה בתנאים מסויימים (ראה ב"בית מאיר" על הש"ס, בליקוטם שבסופו, מה שהעיר על כך).

תשובתו זו של ה"שבות יעקב" וחילוקי הדעות בינו לבין ה"חכם צבי" צוטטו בעשרות ספרים, בין היתר בשו"ת "שבט הלוי" להגר"ש וואזנר שליט"א (ח"ג סי' ע"ט), הדוחה את הערתו של ה"חכם צבי" מסוגייתנו באופן אחר. לדבריו, יש לחלק בין פרה אדומה, שדינה כקרבן, לבין נרות חנוכה. שכן, מצוות ההידור בקרבנות היא מצוות עשה מן התורה, ואילו מצוות ההידור בשאר המצוות, הנדרשת מן הפסוק "זה א-לי ואנוהו", היא מצווה מדרבנן, לדעת ראשונים רבים. לפיכך, הידור בקרבנות, המוטבע במצווה עצמה, מחייב את החלפת החפץ הנוכחי במהודר יותר, שהרי זו חובת המצווה. ברם, בשאר המצוות שבהן ההידור הוא מדרבנן, יתכן שאין לבזות את המצווה כדי להדר בה.

מאורות הדף היומי

בית מדרש למגיד
שיעור דף היומי
סוכטשוב

בשורה לתושבי רעננה

במסגרת פעילותינו להקמת שיעורי תורה לבני המועד, הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה לייסד שיעור חדש בסוגיות הדף היומי לבני נוער בבית"ס "אריאל"
רח' ששת הימים 25, בכל יום שני בין השעות 14:15 - 13:30
ע"י מגיד שיעור
מרבני בית מדרשנו

לעילוי נשמת

מרת **רבקה רניה גרינוולד** ע"ה
בת ר' נח ורחיה פדר ז"ל הי"ד
נלב"ע י"ט טבת תשס"ב. **ת.נ.צ.ב.ה.**
הונצחה ע"י בניה הר"ר יצחק נח
גרינוולד - כוכב יאיר והר"ר יעקב
גרינוולד - ק.קרניצי ר"ג שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **נפתלי צבי שיף** ז"ל
ב"ר יששכר דב ז"ל נלב"ע כ"א טבת תשנ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרבנית **מאשה מרקוביץ** ע"ה
בת ר' נחום יואל הלוי ז"ל
נלב"ע י"ט טבת תשל"ו
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בנה ידידנו גבאי בית מדרשנו
הר"ר **צבי מרקוביץ** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **מנשה וסרצוג** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ"ב טבת תשל"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

בימים אלו יוצאים לאור

הגמרות המפוארות

מסכת חולין

בהוצאת

מאורות הדף היומי

הגמרות מחולקות במחיר

מסובסד ללומדי הדף היומי

לפרטים והזמנות נא לפנות

ליוסי הלפרין במשרד "מאורות"

הדף היומי" טל' 03-6164725